

پیام هوش

شماره دو. فروردین ۱۳۹۸

ماهنامه توانمندسازی پژوهش دانشکده

علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

شماره ۲

تفکر انتقادی

پژوهش کن و راستی بازجو

تصویر جلد برگرفته از کتاب
teaching in the cracks است.

پیام هوش

اهمیت تفکر انتقادی و تلاش برای آموزش عمومی آن موضوع جدیدی است؛ اما ریشه‌های این سنت فکری را باید در اهمیت طرح پرسش‌های دقیق، قبل از پذیرش هر عقیده‌ای در دیدگاه سقراط جستجو کرد. تا آنجا که روش پرسش و پاسخی که سقراط به آیندگان خود آموخته، امروز هم یکی از بهترین راهبردهای آموزش تفکر انتقادی محسوب می‌شود. سقراطی بودن فقط روش پرسش در باره چگونه زیستن و چگونه اندیشیدن نیست، آنچه سقراط و سقراطی‌ها به ما می‌آموزند هنر پرسش کردن در باره پرسش است. در واقع، پرسش اصلی این است که چرا در جامعه‌ای پرسش وجود دارد و در جامعه‌ای عدم پرسش. گویا برای اندیشه انتقادی تنها اگر یک هدف قائل باشیم، همان وظیفه مدنی ایجاد پرسش است.

تفکر انتقادی این پتانسیل را دارد که به شکل‌های متفاوت تفسیر شود اما بیش از آنکه به روشن و منطقی اندیشیدن اشاره داشته باشد، ناظر بر استقلال در اندیشیدن است. این یعنی ما بتوانیم ایده‌هایمان را صورت‌بندی کنیم و نتیجه منطقی آن را متصور شویم. این امر محقق نمی‌شود مگر آنکه نگاهی باز و همه‌جانبه نسبت به ایده‌ها و عقاید گوناگون داشته باشیم و این مهم بر عهده دانشگاه است که با تربیت ذهن‌های آگاه و پرسشگر، متخصصینی را به جامعه معرفی کند که مرزهای دانش را به پیش می‌رانند.

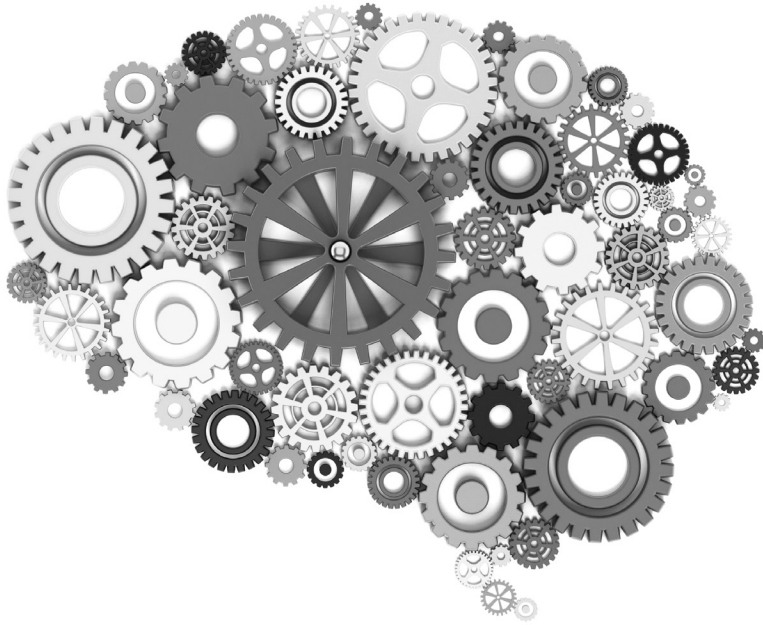
یکی از مهمترین لوازم اندیشیدن، برخورداری از شناخت و دانش پیشین است. باید دانست که تفکر در خلاء ممکن نیست و لازمه اندیشیدن در هر حیطة‌ای برخورداری از اطلاعات و دانش پایه است. بدون دانش لازم تفکر ممکن نخواهد بود. ما بر دوش گذشتگان خود ایستاده‌ایم. با کسب مهارت اندیشیدن که از طریق یادگیری عمیق و تسلط بر دانش پایه به دست می‌آید، یادگیرنده فعال جایگزین خواننده‌ی منفعل می‌شود؛ خواننده‌ای که نهایتاً آموزه‌هایش را به جایی نمی‌برد.

تفکر انتقادی تفکری ماهرانه و مسئولانه است که در عین حالیکه از تعجیل در قضاوت و پذیرش، پرهیز می‌کند؛ به فرد می‌آموزد که هر عقیده یا نظری باید با ارائه‌ی دلیل همراه باشد؛ و قضاوت‌ها باید بر اساس آن دلایل انجام شود. یکی از فواید آموزش و کاربرد تفکر انتقادی همین مهم است که فرد را از افتادن در دام پرهیز از قضاوت و همیشه نسبی بودن امور می‌رهاند. تفکر انتقادی پیش و بیش از هر چیز به ما کمک می‌کند که تعصبات و پیش‌فرض‌های خود را رها و از نو به ارزشیابی امور بپردازیم و این مهارتی ضروری برای زیست در جهانی است که پیوسته در حال نو شدن است.

محمد علی مظاهری

رئیس دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه شهید بهشتی

* چه باشد آنچه خواندش تفکر انتقادی؟!*

- تفکر مشتمل بر سه بعد اساسی و مرتبط است: تفکر منطقی، تفکر انتقادی و تفکر خلاق
- تفکر منطقی به معنی وجود قاعده و چارچوب مشخص برای تفکر است که فرآیند تفکر را هدفمند می‌کند.
- تفکر منطقی پیش‌نیاز تفکر انتقادی است
- اما دامنه و حیطه تفکر انتقادی به آن محدود نمی‌شود.
- انتقاد عبارت است از بررسی آگاهانه، فنی و نظام‌مند، در جهت ارزیابی دقیق و اصولی یک فکر، عمل و باور انجام شده، به منظور صراحت بخشیدن و برجسته نمودن نقاط قوت و ضعف آن.^۲

* عمده مطالب این قسمت از پایان‌نامه «بررسی مؤلفه‌های مدیریت کلاس درس مبتنی بر تفکر انتقادی» اخذ شده است.

۱. کلمه انتقاد از کلمه یونانی کریتیک به معنای نقاد گرفته شده است.

۲. در لغت‌نامه دهخدا نقد به معنی کار را از دانه جدا کردن و تشخیص سره از ناسره است.

به عنوان بعد شناختی تفکر انتقادی یاد می شود. عنصر و بعد مهم دیگر، شامل آمادگی ها، نگرش ها، خصوصیات ذهنی و صفات شخصی می باشد که از آن به عنوان بعد عاطفی یا گرایش به تفکر انتقادی نام برده می شود.

■ آخرین بعد تفکر، تفکر خلاق است که به معنی استعداد و قابلیت انسان در تولید اثرهای ابتکاری، نوآورانه و سودبخش است.

■ تفکر منطقی، تفکر انتقادی و تفکر خلاق به دنبال یکدیگر می آیند و منفک از هم نیستند.

تفکر انتقادی مستلزم استفاده از این معیارهاست:

■ شفافیت (آیا می توانید بیشتر این نکته را شرح دهید؟ آیا می توانید مثالی در این زمینه بیان کنید؟)

■ صحت (آیا آن واقعیت درست است؟ چگونه ما می توانیم درستی آن را اثبات کنیم؟)

■ دقت (آیا می توانید جزئیات بیشتری ارائه کنید؟ آیا می توانید آن را به طور خاص تری ارائه کنید؟)

■ ارتباط (چگونه این موضوع با سؤال مرتبط می شود؟ آیا این موضوع با مبحث مورد نظر مرتبط است؟)

■ عمق (چگونه جواب شما پیچیدگی سؤال را مورد توجه قرار می دهد؟ چگونه درباره اهمیت موضوعات در سؤال های مورد نظر فکر می کنید؟)

■ منطق (آیا این موضوع به طور واقعی درک می شود؟)

■ تفکر انتقادی یک فرآیند استدلالی و نگرشی است که از مهارت های ذهنی متعددی تشکیل می شود و به فرد کمک می کند تا افکار خود را واضح، دقیق، صحیح، مستحکم مطرح کند.

■ تفکر انتقادی مورد سنجش قرار دادن افکار خود و دیگران است.

■ تفکر انتقادی فرایند جست و جو، دست یابی، ارزیابی، تحلیل است که راهنمایی برای توسعه تفکر فرد از طریق خودآگاهی و توانایی استفاده از طریق خلاقیت و خطر کردن محسوب می شود.

■ تفکر انتقادی تفکری است هدفمند که اساس اصلی آن قضاوتی است که مبتنی بر تفسیر، جست و جوگری، تحلیل و ارزیابی است.

■ در تفکر انتقادی از روش غربالگری اطلاعات استفاده می شود.

■ در روش غربال کردن، تفکر بر روی بده بستان های فکری فعالانه با اطلاعات حین کسب آنها تاکید می شود، به نحوی که فردی که این روش را به کار می برد با طرح پرسش های نقادانه در پی شناسایی و ارزیابی استدلال هایی است که نقش اثبات کنندگی را در آن عقاید دارند، تا بتواند تصمیمی صحیح در پذیرش یا رد آن عقیده را اخذ کند.

■ تفکر انتقادی دارای دو عنصر و بعد اساسی است. عنصر اول عنصر بررسی و ارزیابی دلایل نام دارد که مستلزم کسب مهارت های لازم برای درک درست و ارزیابی دلایل و ادعاهاست که از آن

اصول تفکر انتقادی

یکی از اشکالات اساسی در استفاده از مفهوم تفکر انتقادی این است که برداشته‌ها از این مفهوم ناقص، کلیشه‌ای و مبهم است. این برداشت ناقص می‌تواند تبعات زیادی در اجرای تفکر انتقادی به همراه داشته باشد؛ چرا که بخش‌هایی از این مفهوم در فرآیند عمل به تفکر انتقادی نادیده گرفته شده است.

در اینجا پنج اصل در رسیدن به تفکر انتقادی ذکر و کاربرد آن در پژوهش توضیح داده خواهد شد.

۱- ایده‌ها، رویکردها و اندیشه‌ها نقد می‌شود؛ نه افراد!

یکی از مهمترین الزامات تفکر انتقادی رعایت اصل فوق در جریان پژوهش است. ما همواره باید به یاد داشته باشیم که ایده‌ای فارغ از گوینده‌اش باید مورد سنجش قرار گیرد و آنچه اهمیت دارد بررسی و ارزیابی اندیشه‌هاست و نه افراد. اندیشه‌هاست که مورد واکاوی و نقد قرار می‌گیرد نه شخصیت افراد.

کاربرد اصل اول در پژوهش:

■ هنگامی که یافته‌ها و تحقیقات دیگران را نقد می‌کنیم، نتیجه را به مذهب، قومیت، نژاد، جنسیت و گرایش‌های جنسی افراد مربوط ندانیم.

■ شخصیت فردی افراد را از نواقص عملکردی و اشتباهات نظری‌اش تمییز دهیم. وقتی محقق/ دانشجویی در جریان تحقیق دچار خطایی می‌شود، به جای نقد شخصیتش، یافته‌ها و عملکردش را نقد کنیم.

۲- نقد باید مبتنی بر اصول علمی باشد.

نقدهایی که بدون برخورداری از چارچوب نظری و اصول و مبانی دقیق علمی صورت می‌پذیرد، فاقد اعتبار است و به پیشبرد موضوع کمک چندانی نخواهد کرد.

کاربرد اصل دوم در پژوهش:

■ توجه کنیم که چه نقدهایی که بر پژوهش‌های دیگران انجام می‌دهیم و چه نقدهای سایرین بر فعالیت‌های ما مبتنی بر اصول علمی تحقیق باشد.

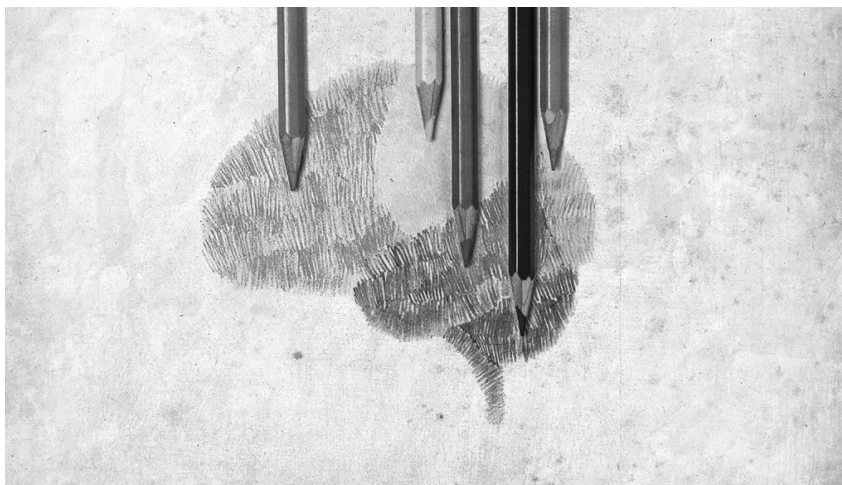
■ در آموزش اصول و روش علمی تحقیق به دانشجویان سخت‌گیر باشیم.

۳- نکات منفی در اندازه واقعی‌شان دیده شوند.

توجه داشته باشیم که در فرآیند تحقیق دچار اغراق در توجه به نواقص نشویم. کم نیستند محققانی که در تله کمال‌گرایی و وسواس گرفتارند و این مسئله در نتیجه کار اثر مخربی خواهد داشت.

کاربرد اصل سوم در پژوهش:

■ سوال تحقیقمان را روشن و مشخص تدقیق کنیم و بدانیم تا پایان مسیر تحقیق قرار است به کدام پرسش پاسخ دهیم. مسئله یا خلاء بی که تحقیق ما می‌خواهد به آن پاسخ دهد را روشن توضیح دهیم و در بیان آن اغراق نکنیم.

۴- نکات مثبت در اندازه واقعی‌شان دیده شوند.

تفکر انتقادی بررسی و ارزیابی یک ایده، موضوع و اندیشه با چارچوب و روش مشخص است. این به آن معنی است که ما در ارزیابی خود باید در عین حفظ رویکر انتقادی از جنبه‌های راه‌گشا و مثبت آن اندیشه هم غافل نشویم. در مسیر تحقیق جانب انصاف را نگه داریم.

کاربرد اصل چهارم در پژوهش:

- در مسیر تحقیق به نتایج ارزشمند و پیشرفت‌هایی که در حوزه مورد تحقیق ما انجام گرفته است، اشاره کنیم.
- در بیان یافته‌ها و اثرات مثبت احتمالی تحقیقمان اغراق نکنیم.

۵- با توجه به ظرفیت‌های حوزه پژوهشی‌مان، راه‌حل ارائه دهیم.

تفکر انتقادی اگر بتواند با ارائه راه‌حل‌های کاربردی، از انفعال فاصله بگیرد، بهتر خواهد توانست به ابزاری جهت ارتقا و بهبود بدل شود. اگر چه که عدم ارائه راه‌حل، دلیل بر نپذیرفتن انتقاد نخواهد بود اما ارائه راه‌حل‌های اصولی و عملیاتی در پیشبرد موضوع تاثیر به‌سزایی خواهد داشت.

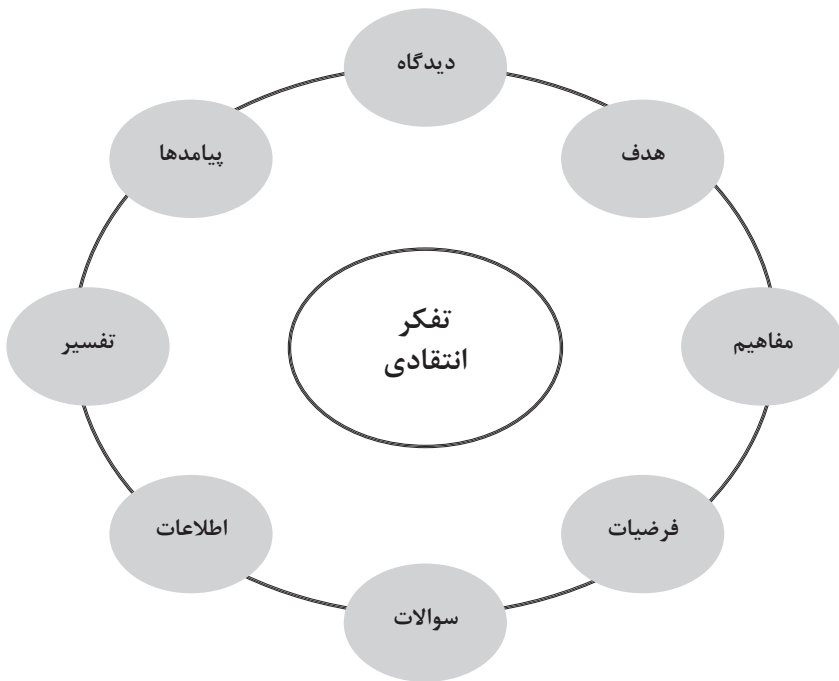
کاربرد اصل پنجم در پژوهش:

- سعی کنیم همراه با نقد یافته‌ها و تحقیقات قبلی، راه‌حل نیز ارائه دهیم.
- راه‌حل‌های بمان اصولی و عملیاتی باشد تا به ارتقای موضوع کمک کند.
- با توجه به محدودیت‌ها و اقتضائات حوزه پژوهشی‌مان در عملیاتی کردن راه‌حل‌ها مشارکت فعال داشته باشیم.

اجزای تفکر انتقادی: (چرخه استدلال)

هر چه چرخه را بیشتر تکرار کنید، انجام آن آسانتر می‌شود.
هر کدام از این اجزا و کاربرد آنها در پژوهش در ادامه توضیح داده می‌شود.

این چرخه را می‌توان از هر کدام از اجزا آغاز کرد، این اجزا به ما کمک می‌کند تا در فرآیند تفکر انتقادی دچار نقصان کمتری شویم و به هدف تفکر انتقادی که بهبود تصمیمات و یافته‌هاست نزدیک‌تر شویم.

۱- دیدگاه (Point of View)

- قواعد مرجع^۱ (ما را به دیدن بخشی از جهان محدود می کنند)
- پیش فرض ها^۲ (تعیین می کنند که ما به مسائل، ایده ها، دیگران و جهان چه طور نگاه می کنیم)
- جهت گیری ها^۳ (معلوم می کنند که ما به چه سمت و سویی حرکت می کنیم)

منظور از «دیدگاه» این است که در فرآیند تفکر انتقادی باید کاملاً مشخص کنیم که از کجا به موضوع نگاه می کنیم؟
این سوال را می توان با توجه به ۳ مفهوم مقابل پاسخ داد:

چگونگی کاربرد "دیدگاه" در پژوهش

- ۱- در هر پژوهشی، قواعد مرجع و پیش فرض های موضوع پژوهش را تبیین نمائید.
- ۲- جهت گیری های ذهنی اولیه تان را در زمینه موضوع پژوهش شناسایی کنید و آگاهانه از آن اجتناب کنید. تلاش کنید به حقیقت وفادار بمانید.
- ۳- قواعد مرجع و پیش فرض های ذی نفعان پژوهش را بشناسید.

۲- هدف (Purpose)

- خاص بودن^۴
 - قابل اندازه گیری بودن^۵
 - واقع گرایانه بودن^۶
 - مهم بودن^۷
- در این بخش از تفکر انتقادی باید مشخص کنیم که چرا به دنبال پاسخ یک سوال تحقیق هستیم و ویژگی های هدف چیست؟

چگونگی کاربرد "هدف" در پژوهش

- ۱- برای هر تحقیق، یک هدف اصلی دقیق و با محدوده مشخص تعیین کنیم و همه فعالیت های تحقیق را در راستای آن تنظیم نمائیم.
- ۲- به صورت مستمر، درستی فعالیت های تحقیق خود را به تناسب، در راستای هدف تحقیق، بسنجیم و ارزیابی کنیم.
- ۳- اهدافی را برای تحقیقمان تعیین کنیم که از چهار ویژگی فوق برخوردار باشند. در غیر این صورت، یافته های تحقیقمان از اثر گذاری، سودمندی و جذابیت برخوردار نخواهد

1- Frames of Reference
2- Perspectives
3- Orientations

4- Specific
5- Measurable
6- Realistic
7- Significant

۳- مفاهیم (Concepts)

مفاهیم شامل:

- تئوری‌ها در این بخش از تفکر انتقادی باید معلوم کنیم که کدام
- تعاریف پایه یک‌از ایده‌ها، مفاهیم و مبانی نظری در ارتباط با موضوع
- قوانین تحقیق هستند؟ زبان مشترک و فهم مشترک، از طریق
- اصول این مفاهیم است که صورت می‌پذیرد و ضروری است
- مدل‌ها که محقق مفاهیم را به صورت روشن تعریف کند.

چگونگی کاربرد "مفاهیم" در پژوهش

- ۱- برای هر تحقیقی که انجام می‌دهیم یک یا چند تئوری پایه و زیربنایی داشته باشیم که مجموعه مباحث و تفسیرهای پیرامون یافته‌ها را بر اساس آن تئوری‌های پایه تنظیم و صورت‌بندی کنیم.
- ۲- تعاریف پایه، اصول و مدل‌های مرتبط با موضوع تحقیق را در متن تحقیق بیاوریم و قبل از انجام تحقیق به آن توجه کافی داشته باشیم.
- ۳- قوانین و ضوابط مربوط به فعالیت‌های پژوهشی را در فرآیند کار به صورت مستمر مدنظر داشته باشیم و رعایت کنیم.

۴- فرضیات (Assumptions)

■ پیش‌فرض‌ها^۱

■ بدیهیات^۲

■ حدسیات^۳

- توجه به فرضیات نیز بخشی از فرآیند تفکر انتقادی در پژوهش می‌شود. مهمترین سوالی که در بخش مطرح است این است که «چه چیزهایی برای ما از پیش معلوم است؟» این سوال را می‌توان با در نظر گرفتن موارد زیر پاسخ داد:

چگونگی کاربرد "فرضیات" در پژوهش

- ۱- مراقبت در این زمینه که پیش‌فرض‌ها، بدیهیات و حدسیات ذهنی ما، در فرآیند انجام تحقیق و تفسیر یافته‌های آن سوگیری ایجاد نکند.
- ۲- فعالیت‌های تحقیقی دیگران را با این زاویه که پیش‌فرض‌ها، بدیهیات و حدسیات ذهنی آنها تا چه اندازه در فرآیند و نتیجه تحقیقشان اثر گذار بوده مورد بررسی قرار دهیم.
- ۳- برای انجام تحقیق، فرضیاتی که الزاماً منطبق بر پیش‌فرض‌های ذهنی ما نباشد را مدنظر بگیریم.

1- Presuppositions

2- Axioms

3- Take for Granted

۵- سوالات (Questions)

این سوال‌ها باید دارای ویژگی‌های زیر باشد:

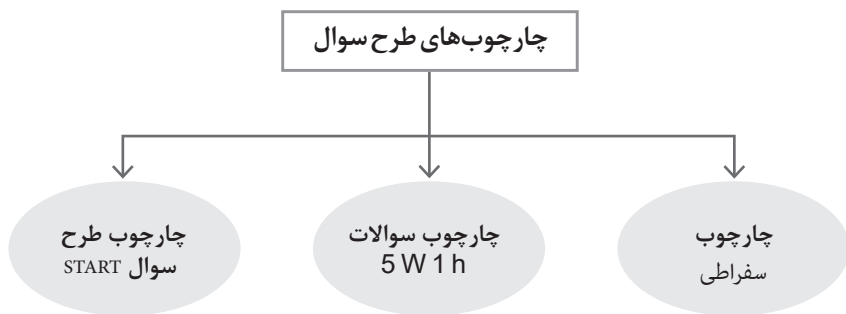
- متمرکز^۱ سوال قلب تفکر انتقادی است؛ چراکه با استفاده
- ساده و به دور از ابهام^۲ از سوال است که می‌توان زمینه کشف حقیقت
- مهم^۳ را فراهم کرد، در چارچوب‌های موجود تشکیک
- مرتبط^۴ کرد و زمینه را برای اصلاح آن چارچوب یا تبیین
- قابل جواب دادن^۵ فراهم کرد.

چگونگی کاربرد "سوال" در پژوهش:

- ۱- ویژگی‌ها و مشخصات "سوال خوب" در پژوهش خودمان را رعایت کنیم.
- ۲- از چارچوب‌ها و مدل‌های موجود برای طرح سوال جهت طراحی سوالات جامع‌تر و کامل‌تر در پژوهش‌های خود استفاده نماییم.
- ۳- به اهمیت ویژه سوال در فرآیند تحقیق و تفکر انتقادی، توجه ویژه‌ای داشته باشیم.
- ۴- سوالات را ابزاری برای جستجو و گرفتن تأیید در باره پیش فرض‌های ذهنی‌مان نکنیم، بلکه به صورت اکتشافی و بر مبنای خلاءهای ادبیات نظری به سوالات تحقیق‌مان برسیم.

چارچوب‌های طرح سوال

یکی از نکات مهم در فرآیند طرح سوال، استفاده مناسب از چارچوب طرح سوال است.

1- Focused
2- Simple
3- Significant

4- Relevant
5- Answerable

چارچوب سقراطی

اهمیت طرح پرسش در دیدگاه سقراط و شیوه‌ایی که او بنیان گذاشت، همواره از مهمترین روش‌ها در آموزش طرح سوال بوده است.

سوال برای شفاف‌سازی	سوال برای فهم پیش‌فرض‌ها
سوال برای فهم دلایل و شواهد	سوال درباره دیدگاه‌ها
سوال درباره پیامدها و نتایج	سوال درباره فهم مفاهیم
سوال درباره اهداف	سوال در خصوص استنتاج‌ها و تفاسیر

چارچوب طرح سوالات W5h1

در این چارچوب به محقق توصیه می‌شود که سوالات زیر را در زمینه موضوع مورد تحقیق از خود بپرسد.

Where (کجا؟)	What (چه چیزی؟)
Why (چرا؟)	When (چه زمانی؟)
How (چگونه؟)	Who (چه کسی؟)

چارچوب طرح سوال STAR:

- Situation: بررسی موقعیت و زمینه‌ایی که اتفاق / پدیده مورد نظر در آن قرار گرفته است.
- Task: بررسی وظیفه و انتظاری که از آن اتفاق / پدیده در موقعیت مشخص وجود دارد.
- Activity: بررسی اقدام عملی صورت گرفته در قبال وظیفه تعیین شده.
- Result: بررسی نتیجه مورد انتظار و نتیجه به دست آمده از اقدامات عملی صورت گرفته.

تفکر بالنده

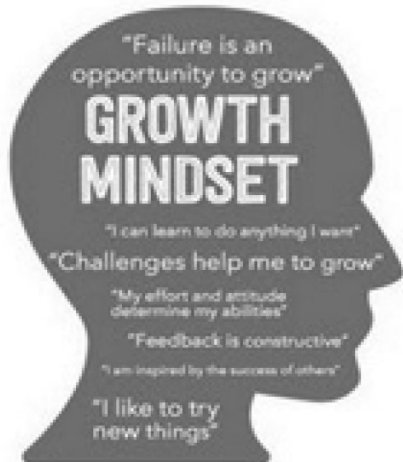
شکست فرصتی برای رشد است.
من قادرم هر چه می‌خواهم را یاد بگیرم
چالش‌ها به من کمک می‌کنند تا رشد کنم
تلاش و رویکرد من به مسائل است که توانایی‌های
مرا تعیین می‌کند
بازخوردها همواره سازنده هستند
من مشتاق امتحان کردن چیزهای تازه‌ام.

تفکر بسته

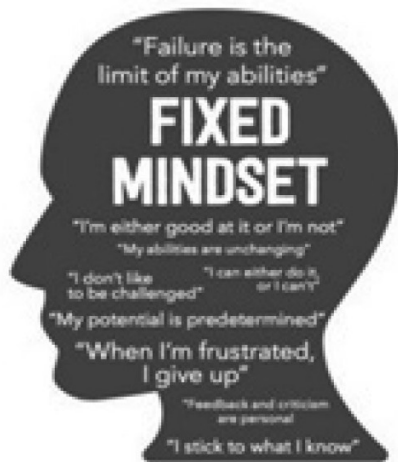
شکست‌ها توانایی‌های مرا محدود می‌کند
من یاد چیزهای خوبم یا نیستم
توانایی‌های من غیر قابل تغییر هستند توانمندی
های من از پیش تعیین شده‌اند
وقتی شکست می‌خورم آن چیز را رها می‌کنم
من تنها به چیزی که می‌دونم چسبیدم.

تفکر بالنده؛ محصول تفکر انتقادی

تفکر بسته یا بالنده؛ انتخاب با شماست

تفکر بالنده

تفکر بسته

■ مستدل و منطقی: توجه به اطلاعات مخالف مهم است

■ سیستماتیک: روش گردآوری اطلاعات مهم است
■ کافی بودن اطلاعات

۶- اطلاعات (Information)

ویژگی‌های اطلاعات خوب:

■ قابل اعتماد و فارغ از سوگیری: منبع اطلاعات مهم است

چگونگی کاربرد "اطلاعات" در پژوهش

- ۱- به‌حصول و ویژگی‌های اطلاعات خوب در فرآیند پژوهش دقت و توجه کنیم.
- ۲- اطلاعات حاصل از تحقیقات دیگران را بر اساس میزان بر خور داری از ویژگی‌های مطلوب، بررسی و تحلیل نمائیم.
- ۳- به این نکته توجه کنیم که آیا اطلاعات بدست آمده در فرآیند تحقیق، بادر نظر گرفتن صحیح اجزای قبلی فرآیند تفکر انتقادی بوده است یا خیر؟

۷- تفسیر و استنتاج

(Interpretation and Inference)

تفسیر استنتاج بر اساس تئوری‌های زیربنایی،
چارچوب‌های علمی و تجربه زیسته محقق است.

ویژگی‌های تفسیر و استنتاج خوب بر این اساس است:

- منطقی بودن
- عمیق بودن
- بهترین بودن
- نتیجه‌گیری از فرآیند تفکر

استنتاج نتیجه تجزیه و تحلیل اطلاعات با روش
قیاسی یا استقرایی است. یکی از روش‌های مهم برای
رسیدن به این استنتاج، ترکیب یافته‌های مختلف با
یکدیگر است.

چگونگی کاربرد "تفسیر و استنتاج" در پژوهش

- ۱- اصول تفکر منطقی را بشناسیم و در جریان تحقیق به کار بندیم.
- ۲- تفسیر و استنتاج از یافته‌های تحقیق را به صورت علمی و دقیق انجام دهیم و برای آن در فرآیند تحقیق زمان کافی اختصاص دهیم.
- ۳- زمان تفسیر یافته‌های تحقیقمان، توجه کافی به سایر اجزای تفکر انتقادی هم داشته باشیم.

۸- دلالت‌ها و پیامدها

(Implications and Consequences)

دالت‌ها (Implications): ایده‌هایی که پس از
ایده‌ای می‌آیند.

پیامدها (Consequences): اتفاقاتی که پس از
عمل به نتیجه نهایی به وقوع می‌پیوندد.

پس از نتیجه‌گیری باید برداشت‌ها و اتفاقات پس از
عمل به نتیجه را ارزیابی کرد.

چگونگی کاربرد "دالت‌ها و پیامدها" در پژوهش

- ۱- به اینکه یافته‌ها، استنتاج‌ها و تفاسیر ما از نتیجه تحقیق، چه ایده‌ها و پیشنهادهایی برای دیگر محققان و نیز افراد درگیر در آن حوزه می‌تواند داشته باشد، فکر کنیم.
- ۲- قبل از توصیه بکارگیری نتایج تحقیق، به پیامدهای عملی آن هم فکر کنیم و این پیامدها را در نظر بگیریم.
- ۳- کاربردهای عملی حاصل از تحقیقمان را نیز در نظر بگیریم.

■ ترجمه و تلخیص: مریم زیاری

۱۲ استراتژی مهم برای آموزش تفکر انتقادی^۱:

کنید. از شکسپیر تا نیچه، از امام محمد غزالی تا
سعدی می‌توانند به رشد تفکر انتقادی کمک کنند

۴- قلمرو و خلق کنید

در این روش که آموزش مبتنی بر پروژه خواهد بود،
افراد اطلاعات زیادی را در خصوص تاریخ، سیاست،
جغرافیا و... می‌آموزند و می‌فهند که چه چیزهایی
کشوری را ایجاد می‌کنند. خلاقیت افراد را در خلق
فضاهای جدید به کار گیرید.

۵- به اطلاعاتی که ارائه می‌دهید مسلط باشید

بخش مهمی از تفکر انتقادی آگاهی از این موضوع
است که چه اطلاعاتی را دنبال و چه اطلاعاتی را رها
کنیم. دانشجویان باید بیاموزند که اطلاعات صحیح
را جمع‌آوری کنند.

تسلط بر استفاده درست از اطلاعات برای موفقیت
هم در تحصیل و هم در زندگی ضروری است. این
به ما یاد می‌دهد که چه‌طور دانش را بشکافیم
تا مفیدترین و درست‌ترین حقایق را برای حل
مشکلاتمان پیدا کنیم. تفکر انتقادی عمیقاً با
ماهیت فرآیند کسب اطلاعات گره خورده است.

۶- از گروه‌های همکاری استفاده کنید

به کودکان مهارت تفکر انتقادی را از طریق
کار گروهی و همکاری با همسالانشان یاد دهید. آنها
را تشویق کنید و نشانشان دهید که همسالانشان
منبع فوق‌العاده‌ای اطلاعات، پرسش و حل مسئله
هستند.

می‌توانید از تکنیک‌های زیر برای آموزش تفکر
انتقادی استفاده کنید. خلاق باشید و شیوه‌های
تازه برای ترکیب این استراتژی‌ها با برنامه‌های
کلاسی تان پیدا کنید.

۱- با یک پرسش آغاز کنید

این ساده‌ترین حرکت به سمت آموزش تفکر
انتقادی است. سوالی نپرسید که پاسخ بله یا خیر
داشته باشد. پرسش‌های بنیادین را در خصوص
موضوع مطرح کنید تا دانش افراد گسترش یابد و
مسئله‌ایی در ذهنشان ایجاد شود. وقتی سوالتان را
مطرح کردید، تشویقشان کنید تا آزادانه ایده‌هایشان
را مطرح کنند. پاسخ‌های احتمالی را روی تخته
بنویسید و بحث آزاد راه بیندازید. یادمان باشد که
تعریف درست و دقیق مشکل، بخش مهمی از راه
رسیدن به راه‌حل است.

۲- مبانی را پی‌ریزی کنید

هیچ کس نمی‌تواند بدون داشتن اطلاعات لازم، به
تفکر انتقادی دست یابد. شروع تفکر انتقادی را با
مروری بر اطلاعات مرتبط و پایه‌ایی آغاز کنید. این
سبب می‌شود حقایق پیرامون موضوع را دریابید.

۳- از قدم‌ها مشورت بگیرید

آثار ادبی بزرگ عرصه فوق‌العاده‌ایی برای رشد
تفکر انتقادی است. روایت‌های چالش برانگیز و
ویژگی‌های عمیق آنها را در کلاس‌هایتان مطرح

1- Lee Watanabe-Crockett

۷- تلاش یک جمله‌ایی

که تقابل دو چهره شاخص تاریخی در خصوص موضوعی چالش برانگیز باشد، بگذارید خودشان شخصیتی که می‌خواهند را انتخاب کنند. آنها در این تقابل دیدگاه‌های متضادی خواهند داشت. در آخر از آنها بخواهید که دیدگاه شخص دیگر را با لغانه توضیح دهد. چالش نهایی هم این خواهد بود که هر کدام بتوانند یک پیشنهاد مصالحه جوینانه مطرح کنند.

۱۰- با استفاده از طرح اولیه صحبت کنید

اینکه بدون استفاده از لغات پیامی را منتقل کنید، چالش مهمی است. استفاده از تصاویر می‌تواند تفکر انتقادی را گسترش دهد. این می‌تواند به افراد کمک کند که از مهارت‌های ذهنی متفاوتی استفاده کنند و ایده‌هایشان را توسعه ببخشند.

۱۱- اولویت بندی کنید

هر موضوعی می‌تواند فرصتی برای تمرین تفکر انتقادی باشد، بنابراین آموزش مهارت تفکر انتقادی را در خط مقدم امور قرار دهید. با انتخاب ساعت یا مکانی برای بحث، تفکر انتقادی را از فعالیت به فرهنگ تبدیل کنید.

۱۲- تصورات غلط را تغییر دهید.

تفکر انتقادی نیزمند زحمت و تمرکز جدی است. در اغلب اوقات در فرآیند اندیشیدن باید دانشجویان را به حال خود گذاشت. اما ممکن است دخالت در میانه فرآیند نیز مفید باشد. با این دخالت میتوان درک یا پیش فرضهای غلط را تصحیح کرد. دانشجویان از تمرین تفکر انتقادی سود میبرند. از این طریق درسهای شما غنی تر، بحثها عمیق تر، و آموزش برای همیشه بهینه تر خواهد بود.

این تمرین را انجام دهید: دانشجویان را به گروه‌های ۸ تا ۱۰ نفر تقسیم کنید. از هر کدام از افراد بخواهید که یک جمله را در توصیف موضوع مورد بحث روی کاغذ بنویسند. سپس کاغذ را به دانشجوی بعدی بدهد که درک خود از موضوع را در غالب یک جمله به آن اضافه کند. این بار اما دانشجو کاغذ خود را تا میزند تا جمله اش را پنهان کند. پس الان فقط جمله او معلوم است و جمله کس دیگری معلوم نیست، پس در هر نوبت دانشجویان فقط یک جمله را میتوانند ببینند. با این روش دانشجویان یاد می‌گیرند که دانش خود را ارتقا دهند و به صورت منطقی تا آنجا که ممکن است در بیان منظور خود صریح باشند.

۸- حل مسئله

مشخص کردن یک مسئله و تلاش برای حل آن یکی از بهترین روش‌ها برای آموزش تفکر انتقادی است. اهداف و پاسخ‌های بی‌پایان را رها کنید. این مهمترین عنصر پرسش‌های اساسی است که پاسخ به آنها منوط به استفاده همزمان از خلاقیت و دانش است.

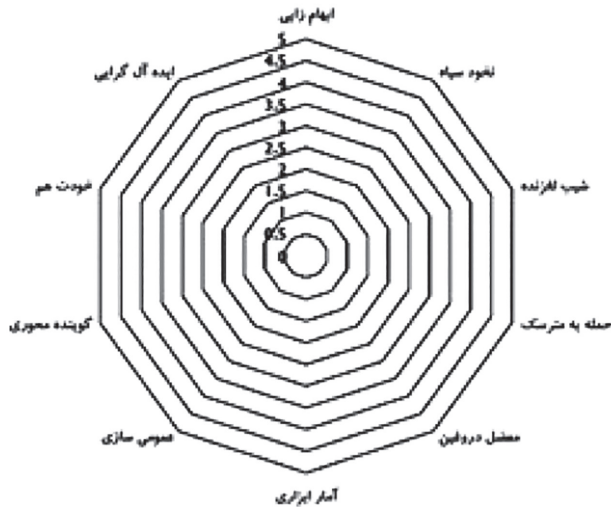
۹- بازگشت به نقش بازی کردن

نقش بازی کردن همواره شیوه فوق‌العاده‌ایی برای تمرین تفکر انتقادی است. به همین دلیل است که بازیگران دست به تحقیقات خستگی ناپذیری برای تحقق نقش‌هایشان می‌زنند. چرا که قرار است شخصیت و ویژگی‌های فرد دیگری در آنها خانه کند. تبدیل شدن به فرد دیگر، ذهن خلاق و تحلیلی شما را فعال می‌کند. دانشجویان را جفت کنید و تحقیقی را به آنها بسپارید

انواع تکنیک‌های سمی تفکر:

برای برخورداری از تفکر درست انتقادی ابتدا باید سم‌زدایی کنید. در این بخش ۱۰ نوع سم مهلک معرفی می‌شود.

اگر تفکر و استدلال برایتان به مثابه جنگ است که برای مغلوب کردن طرف مقابل به کار می‌برید در دام افتاده‌اید.

۱- تکنیک سمی ابهام زایی:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی ابهام زایی؛

- برای اینکه واکنش طرف مقابل را ارزیابی کنم، حرفم را به صورت دوپهلوی می‌زنم تا نظر اولیه طرف مقابل را بدانم.
- سعی می‌کنم با ارائه آمار و نظرات متعدد، کمی او را گیج کنم تا نظرم را بهتر بپذیرد.
- به گونه‌ایی صحبت می‌کنم که افراد مختلف تفاسیر

مختلفی از استدلال من کنند.

■ از کلماتی استفاده می‌کنم که ممکن است معانی متفاوتی در ذهن افراد داشته باشد.

۲- تکنیک سمی نخود سیاه:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی نخود سیاه؛

■ وقتی طرف مقابل حرفی بر خلاف من می‌زند، سعی می‌کنم تا حواسش را با طرح موضوعی بی‌ربط پرت

کنم تا استدلال مخالف من را ادامه ندهد.

- سعی می‌کنم استدلال‌های او را با مثال‌های بی‌ربط جواب دهم، تا تمرکزش را بر روی موضوع کم کنم.
- وقتی کسی من را نقد می‌کند اما راه‌حل ارائه نمی‌دهد، نقد او را نمی‌پذیرم چون راه‌حلی ارائه نکرده است.
- وقتی طرف مقابل استدلالی خلاف استدلال من می‌آورد، به‌ظاهر حرفی در تائید حرفش می‌زنم اما بعد به‌گونه‌ای دیگر حرفش را رد می‌کنم.

۳- تکنیک سمی شیب لغزنده:

- ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی شیب لغزنده:**
- وقتی کسی نظر مخالف می‌دهد و گزینه‌ای دیگر را مطرح می‌کند، سعی می‌کنم توجه دیگران را به نتایج زیانبار آن گزینه جلب کنم.
 - سعی می‌کنم با برجسته‌سازی نتایج احتمالی منفی تصمیمات دیگران، استدلال خود را توجیه کنم.

۴- تکنیک سمی حمله به مترسک:

- ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی حمله به مترسک:**
- وقتی استدلال طرف مقابل را قبول ندارم سعی می‌کنم استدلال او را آنگونه که خودم می‌خواهم اندکی تغییر شکل بدهم، دوباره بیان کنم و سپس رد کنم.
 - وقتی استدلال طرف مقابل را قبول ندارم، سعی

می‌کنم حرف‌های او را بزرگ‌نمایی کنم تا زمینه رد آن استدلال را فراهم کنم.

- استدلال طرف مقابل را ساده‌سازی می‌کنم و اینگونه زمینه تضعیف آن را فراهم می‌کنم.
- برای استدلال طرف مقابل مثال‌هایی می‌آورم که کاملاً مرتبط با آن استدلال نیست و با این مثال‌های بی‌ربط، زمینه رد آن را فراهم می‌کنم.

۵- تکنیک سمی معضل دروغین:

- ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی معضل دروغین (دوقطبی سازی):**
- استدلال مخالف خود را هم می‌گویم و نتایج آن را می‌آورم و بعد تاکید می‌کنم که بین این دو باید یکی را انتخاب کرد.
 - سعی می‌کنم استدلال‌های مخالف استدلال خودم را تا حد امکان کمتر کنم. یعنی مثلاً بگویم این‌جا دو تا راه حل وجود دارد و دیگران را به سمت رد یا پذیرش یکی از آن دو سوق دهم.

- یک استدلال مخالف هم در مقابل استدلال خودم می‌آورم و بیان می‌کنم که اینها با هم قابل جمع نیستند. در نتیجه یکی را باید پذیرفت.

۶- تکنیک سمی آمار بزاری:

- ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی آمار بزاری:**
- سعی می‌کنم آماری از درصد بالای نظرات کسانی

که از استدلال من حمایت کرده-اندر ارائه کنم.

■ آمار مرتبط با آن بحث را به گونه‌ای ارائه می‌دهم که توجه دیگران را جلب کند. مثلاً با این تکنیک، هزینه‌های ما ۵ درصد کاهش می‌یابد.

۷- تکنیک سمی عمومی سازی:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی عمومی سازی:

■ برای قانع کردن طرف مقابل می‌گویم که این استدلال یا کار را دیگران نیز می‌کنند.

■ تاکید می‌کنم که عرف یا پذیرش عمومی جامعه می‌تواند دلیل درستی موضوعی باشد.

■ تاکید می‌کنم که چون این موضوع توسط عموم مردم پذیرفته نیست، پس می‌تواند نادرست باشد.

۸- تکنیک سمی گوینده محوری:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی گوینده محوری:

■ اگر فردی استدلال مراد کرد، با برجسته کردن نقاط ضعف خود او، به دیگران نشان می‌دهم که استدلالش درست نیست.

■ اگر فردی استدلال مراد کرد، خود او را زیر سوال می‌برم تا استدلالش نغی شود.

■ اگر فردی استدلال مراد کرد، به ویژگی‌های فردی او دقت می‌کنم تا ببینم بر اساس چه دلایل پنهان و ریشه‌های احتمالی، حرفی رازده است.

■ اگر فردی استدلال مراد کرد و فرد معتبری بود،

به اعتبار خود آن فرد نظرش را می‌پذیرم.

■ اگر کسی را دوست نداشته باشم و استدلال مرا رد کند، به راحتی نظرش را نمی‌پذیرم.

۹- تکنیک سمی خودت هم:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی خودت هم:

■ اگر فردی برای انجام کاری استدلال می‌کند اما خودش آن کار را انجام نمی‌دهد، استدلال او را قبول نمی‌کنم.

■ اگر فردی برای انجام ندادن کاری استدلال می‌کند اما خودش آن کار را انجام می‌دهد، استدلال او را قبول نمی‌کنم.

■ وقتی کسی درباره موضوعی نظر می‌دهد، برایم مهم است که بدانم آیا خود او هم به این نظر عمل می‌کند یا نه.

۱۰- تکنیک سمی ایده آل گرایی:

ویژگی‌ها و رفتار رایج افراد مبتلا به تکنیک سمی ایده آل گرایی:

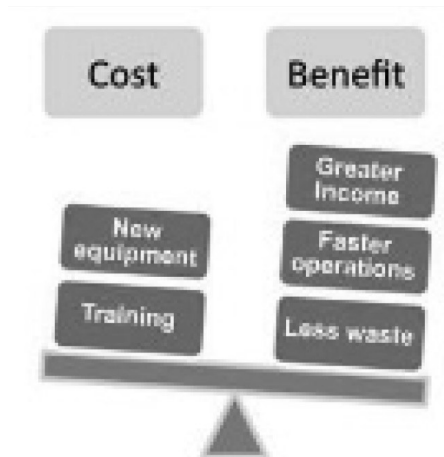
■ برایم مهم است که آیا استدلال من، مشکل را به طور کامل حل می‌کند یا نه.

■ وقتی می‌خواهم استدلال طرف مقابل را رد کنم به این موضوع اشاره می‌کنم که آن استدلال، توان لازم را در برطرف کردن مسئله مورد بحث ندارد.

تکنیک‌های موثر در تفکر انتقادی:

تکنیک‌های زیادی هستند که فرآیند تفکر انتقادی را تسهیل و هدایت می‌کنند. از این تکنیک‌ها می‌توان در موقعیت‌های مختلف شغلی، زندگی شخصی و حیطه‌های پژوهشی استفاده کرد. در ادامه اشاره‌ای گذرا به برخی از این تکنیک‌ها شده است.

• Cost/Benefit Analysis (CBA)

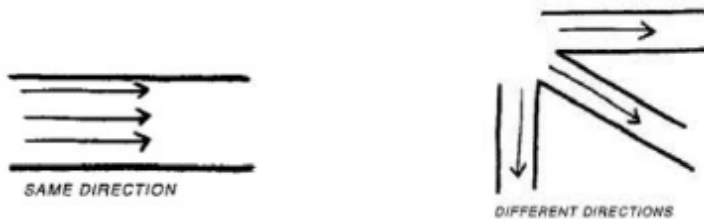
برای تعیین میزان فایده و هزینه هر تصمیم و برای مقایسه گزینه‌های مختلف باهم مراحل زیر را انجام دهید:

- فهرست کردن گزینه‌های مختلف
- فهرست کردن ذینفعان هر گزینه
- تعیین فایده‌ها و هزینه‌های هر کدام از گزینه‌ها با در نظر گرفتن ذینفعان هر گزینه
- پیش‌بینی نتایج حاصل از فایده‌ها و هزینه‌ها در ظرف زمانی مشخص
- انتقال همه هزینه‌ها و فایده‌ها به یک واحد یکسان
- محاسبه ارزش خالص هر کدام از گزینه‌ها
- انتخاب و اصلاح نهایی مطلوب‌ترین گزینه

• Alternatives, Possibilities, & Choices

مراحل اجرای تکنیک:

- تدوین پارالل‌ها: در یک مسیر یا در مسیرهای مختلف
- مطالعه نقاط قوت و ضعف هر کدام از پارالل‌ها
- انتخاب بهترین گزینه

• FIP: First Important Priorities

مراحل اجرای تکنیک:

- گزینه‌هایتان را ایست کنید
- مهمترین‌ها/کم‌اهمیت‌ترین‌ها را انتخاب کنید
- دلیل انتخاب مهمترها را ذکر کنید
- دلیل انتخابتان را به همفکری بگذارید
- مهمترین‌ها را انتخاب کنید و بر روی همان‌ها متمرکز شوید
- کم‌اهمیت‌ها را حذف نکنید

• AGO: Aims, Goals, Objectives

تفکیک اهداف از منظر خرد یا کلان بودن می‌تواند در دستیابی به تصمیم بهتر کمک کننده باشد.

مراحل اجرای تکنیک:

- اهدافتان را در سه سطح مختلف تفکیک کنید
- اهداف کلان: جهت‌گیری‌های کلی شماسست و غیرقابل اندازه‌گیری است
- اهداف میانی: خاص‌تر از اهداف کلان و کلی‌تر از اهداف خرد، راه رسیدن به اهداف کلان در متن اهداف میانی می‌آید.

• PMI: Plus, Minus, Interesting

از طریق شکل زیر می‌توانید بخش بزرگی از آنچه که می‌خواهید را در ارتباط با موضوع مورد نظر در یک شمای کلی ببینید.

مراحل اجرای تکنیک:

- نوشتن نقاط قوت
- نوشتن نقاط ضعف
- نوشتن نقاط جالب توجه (فارغ از مثبت یا منفی بودن)
- جمع بندی
- توجه به جنبه‌های خوشایند و مطلوب به عنوان انگیزاننده‌های درونی

